

With support from

by decision of the
German Bundestag

При Інституті економічних досліджень та політичних консультацій

Звіт з лісової політики

APD/FPR/04/2018

Організація та фінансування досліджень лісового господарства України

Д-р Наталія Висоцька
Заступник директора з наукової роботи
Український науково-дослідний інститут лісового господарства
та лісової меліорації ім. Г. М. Висоцького

Київ, липень 2018 р.

Про проект «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проект німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД) започатковано у 2006 р. та до 2018 р. його підтримує Федеральне міністерство харчової та сільськогосподарської продукції Німеччини (BMEL). Від імені BMEL його підтримують GFA Consulting Group GmbH та робоча група, яка включає IAK AGRAR CONSULTING GmbH (IAK), Лейбніц-Інститут аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (IAMO) та AFC Consultants International GmbH. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій у Києві – це організація, яка вводить проект у дію. АПД співпрацює з Німецьким товариством землекористування та управління (BVVG) з реалізації ключових компонентів, пов'язаних зі створенням ефективної та прозорої системи управління земельними ресурсами в Україні. Бенефіціаром проекту є Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Відповідно до принципів ринкової економіки та державного регулювання, беручи до уваги потенціал, що впливає з Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, проект спрямований на підтримку України у розвитку сталого сільського господарства, ефективних переробних галузей та підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку. З урахуванням вищезазначеної мети АПД враховує переважно німецький, а також східнонімецький та міжнародний, і особливо досвід ЄС при розробці структури сільськогосподарської та лісогосподарської політики та створенні відповідних установ у аграрному секторі України.

www.apd-ukraine.de

Автор:

Наталія Висоцька

Примітка

Цю роботу публікують за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які думки, висновки, пропозиції чи рекомендації, викладені в даному документі, є авторськими та не обов'язково відображають погляди АПД.

Зміст

1	СТРУКТУРА, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КООРДИНАЦІЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (ДЕРЖАВА, УНІВЕРСИТЕТИ, БІЗНЕС)	4
1.1	Науково-дослідні інститути	4
1.1.1	Український науково-дослідний інститут лісового господарства та лісової меліорації ім. Г. М. Висоцького.....	5
1.1.2	Український науково-дослідний інститут гірського лісництва ім. П. С. Пастернака	6
1.1.3	Чисельність працівників, зайнятих у науці.....	6
1.2	Освітні установи	7
2	ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КООРДИНАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ ..	7
2.1	Наукові установи та дослідна мережа Держлісагентства	7
2.2	Організація наукових досліджень у навчальних закладах лісового господарства	10
3	ФІНАНСУВАННЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (СТРУКТУРА ДОНОРІВ, АЛГОРИТМИ ЗАСТОСУВАННЯ)	10
4	РЕСУРСИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА (ЗА ОСОБЛИВОЇ ОЦІНКИ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ПЛОЩІ, НЕОБХІДНОЇ ДЛЯ «ДОСЛІДНИЦЬКИХ» ЦІЛЕЙ У ПОРІВНЯННІ ІЗ ЗАГАЛЬНОЮ ПЛОЩЕЮ ЛІСУ, РОЗПОДІЛЕНОЮ ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УСТАНОВ).....	13
5	РОЗРОБКА ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОГРАМ З УРАХУВАННЯМ СОЦІАЛЬНИХ ВИМОГ ТА ОСОБЛИВИХ ІНТЕРЕСІВ ДОНОРІВ (ПРОГРАМИ ПОСТІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ТЕМИ СПЕЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)	15
6	ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ	18
6.1	Випробування результатів досліджень на виробництві.....	18
6.2	Організація виконання результатів НДР	18
7	МІЖНАРОДНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО	19
8	ІНТЕГРОВАНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ, ЯКІ НАЛЕЖАТЬ ДО СФЕРИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖЛІСАГЕНТСТВА УКРАЇНИ.....	20

1 Структура, організація та координація лісогосподарських досліджень (держава, університети, бізнес)

1.1 Науково-дослідні інститути

Лісогосподарські дослідження проводять дві основні наукові установи: Український науково-дослідний інститут лісового господарства та лісомеліорації ім. Г. М. Висоцьким (далі - УкрНДІЛГА) та Український науково-дослідний інститут гірського лісництва ім. П. С. Пастернака (далі - УкрНДІгірліс).

УкрНДІЛГА та УкрНДІгірліс це юридичні особи, які самостійно вирішують наукові, освітні, економічні та фінансові питання та планують поточний і майбутній процес та прогнозування діяльності.

У 2004 р. спільним рішенням Національної академії наук та Агентства державних лісових ресурсів України (далі - Держлісагентство) УкрНДІЛГА та УкрНДІгірліс отримали статус подвійного підпорядкування Національній академії наук (в дослідженні та методології) та Держлісагентству (у фінансовій та економічній діяльності, в дослідженні та методології).

Держлісагентство визначає перелік підприємств, установ та організацій, які є частиною дослідницької мережі.

Дослідницька мережа УкрНДІЛГА та УкрНДІгірлісу охоплює всі природні зони та унікальні об'єкти дослідження лісу, деякі з яких були створені більше 150 років тому. Сьогодні мережу добре збалансовано відповідно до природних та економічних зон України. Тому вона забезпечує проведення досліджень на високому рівні.

Всі науково-дослідні установи та державні підприємства є юридичними особами, що мають свої власні статuti, мають незалежний баланс, рахунки в органах Державного казначейства України та установах банків, круглу печатку з власним назвою, інші печатки та штампи, необхідні для управління справами.

Взаємозв'язок між УкрНДІЛГА та УкрНДІгірлісом та їх підпорядкованими науково-дослідними установами та державними підприємствами базується на відповідних програмах та планах науково-економічної діяльності, які погоджуються та затверджуються установами.

Науково-дослідні установи та державні підприємства дослідницької мережі повідомляють інститути з наукової та економічної діяльності у встановлені терміни у встановлених формах. Інститути контролюють науково-економічну діяльність підвідомчих дослідницьких установ та державних підприємств дослідницької мережі відповідно до чинного законодавства.

Сучасна структура наукових установ, філіалів і підприємств дослідної мережі Держлісагентства дозволяє виконувати наукові дослідження за різними напрямками на єдиній методичній основі із урахуванням регіональних проблем ведення лісового господарства.

Науково-дослідні інститути несуть відповідальність за підготовку висококваліфікованих фахівців в аспірантурі та докторантурі. Програми підготовки кандидатів наук охоплюють наступні спеціальності: лісові насадження та фітомеліорація; лісогосподарська наука та лісове господарство.

1.1.1 Український науково-дослідний інститут лісового господарства та лісової меліорації ім. Г. М. Висоцького

УкрНДІЛГА (Харків) – це державний науково-дослідний інститут державного значення, який проводить фундаментальні та прикладні дослідження лісів та лісових ландшафтів, лісових екосистем, лісової екології та лісової радіоекології, лісовідновлення та лісозаготівлі, охорони лісів, лісовідведення, нових інформаційних технологій в лісовому господарстві, інвентаризації лісів та ведення лісового господарства, полювання та інших видів використання ресурсів лісів. Сфера наукового впливу інституту поширюється на лісові екосистеми рівнинної частини України.

Програма досліджень УкрНДІЛГА

Програму досліджень Інституту організовано у десяти відділах:

- Відділі лісового господарства
- Відділі лісової екології
- Відділі лісівництва та лісової меліорації
- Відділі охорони лісів
- Відділі підвищення стійкості лісу
- Відділі контролю та сертифікації лісів
- Відділі вирощування лісів
- Відділі економіки
- Відділі нових інформаційних технологій у лісовому господарстві
- Відділі лісових ґрунтів

Науково-дослідна мережа УкрНДІЛГА

УкрНДІЛГА та його науково-дослідна мережа створені для проведення високоякісних наукових досліджень у всіх природних зонах України. Дослідницька мережа УкрНДІЛГА включає в себе наступні науково-дослідні установи та державні підприємства:

- Поліський філіал - (Житомирська область)
- Державне підприємство «Степове відділення УкрНДІЛГА імені В.М. Виногорова» (Херсонська область)
- Державне підприємство «Харківська лісова науково-дослідна станція» (Харківська область)
- Державне підприємство «Київська лісова дослідна станція» (Київська область)
- Державне підприємство «Вінницька лісова науково-дослідна станція» (Вінницька область)
- Державне підприємство «Новгород-Сіверська лісова науково-дослідна станція» (Чернігівська область)
- Державне підприємство «Маріупольська лісова науково-дослідна станція» (Донецька область)
- Державне підприємство "Луганська агролісомеліологічна науково-дослідна станція" (Луганська область)
- Державне підприємство "Кримська гірсько-лісова науково-дослідна станція" (Кримські гори, Алушта)
- Краснотрійський філіал УкрНДІЛГА (Сумська область)

Державне підприємство «Луганська агролісомеліологічна науково-дослідна станція» зазнало матеріальних збитків внаслідок АТО і тимчасової окупації частини східних областей України. Адміністрація станції вимушена була змінити фактичну адресу, переїхавши з м. Луганська до Старобільського району Луганської області. На станції пошкоджено офісні приміщення, обладнання, транспортні засоби, система моніторингу та комунікації.

У результаті тимчасової окупації Кримського півострову, де розташоване Державне підприємство «Кримська гірсько-лісова науково-дослідна станція», УкрНДІЛГА втратив зв'язок із співвиконавцями за всіма напрямками наукової діяльності, крім того втрачено низку цінних наукових об'єктів, на яких проводились багаторічні стаціонарні дослідження.

1.1.2 Український науково-дослідний інститут гірського лісництва ім. П. С. Пастернака

УкрНДІГірліс (Івано-Франківськ) – це науково-дослідний центр з управління гірськими лісами. Сфера наукового впливу інституту поширюється на лісові екосистеми Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Чернівецької областей, де знаходяться численні наукові та виробничі об'єкти.

Програма досліджень УкрНДІГірлісу:

- Відділ лісівництва та лісового господарства
- Відділ технологій збереження лісу та транспортування
- Відділ лісового господарства та вирощування
- Відділ екології та охорони лісів

Дослідницька мережа УкрНДІГірлісу:

- Закарпатський підрозділ (Мукачеве)
- Підрозділ досліджень гірських лісів (Івано-Франківська область)

1.1.3 Чисельність працівників, зайнятих у науці

Станом на 01.03.2018 в URIFFM та UMFRI чисельність працівників, зайнятих у науці, становить 225 осіб. Кількість кандидатів та докторів наук в мережі становить 57 осіб. За віковим складом близько половини всіх працівників припадає на вікову категорію до 50 років. Кількість молодих науковців (віком до 35 років) становить лише 11 %.

Кількість аспірантів на кінець 2017 року складала 3 особи. З 2010 по 2017 рр. в системі ДАЛРУ підготовлено 40 аспірантів. Із них нині в системі УкрНДІЛГА працюють 68 %. У зв'язку зі зменшенням обсягів фінансування з 2014 року скорочено обсяги прийому до аспірантури у три рази. 70 % аспірантів мають базову освіту за фахом «Лісове господарство» та «Садово-паркове господарство».

Одна з основних проблем підготовки кадрів вищої кваліфікації - низьке матеріальне забезпечення та відсутність механізму покращення житлових умов для сільської молоді.

1.2 Освітні установи

Наукова діяльність у вищих навчальних закладах координується Міністерством освіти і науки України

Потребу у фахівцях середньої ланки для підприємств лісової галузі в Україні забезпечують 17 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: Березнівський лісовий коледж (Рівненська обл.), Великоанадольський лісовий коледж (Донецька обл.), Кременецький лісотехнічний коледж (Тернопільська обл.), Лубенський лісотехнічний коледж (Полтавська обл.), Малинський лісотехнічний коледж (Житомирська обл.), Сторожинецький лісовий коледж (Чернівецька обл.), Чугуєво-Бабчанський лісовий коледж (Харківська обл.), Шацький лісовий коледж ім. В.В. Сулька (Волинська обл.) та інші.

В Україні функціонує 26 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, які для лісової галузі готують фахівців з базовою та повною вищою освітою за освітньо-кваліфікаційними рівнями "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр" зі спеціальностей: 205 – "Лісове господарство", 206 – "Садово-паркове господарство": Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ), Національний лісотехнічний університет України (м. Львів), Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва, Житомирський національний агроекологічний університет (м. Житомир), Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (м. Харків)

Структура вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, які готують фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями "бакалавр", "спеціаліст" і "магістр" зі спеціальностей: 205 – Лісове господарство, 206 – Садово-паркове господарство, потребує оптимізації структури з урахуванням регіональних потреб лісгосподарських підприємств у кадрах.

2 Організація та координація проведення досліджень у лісовому господарстві

2.1 Наукові установи та дослідна мережа Держлісагентства

Загальні вимоги, процедури та правила щодо відбору і затвердження тем наукових досліджень, поточного контролю за їх виконанням, оцінювання отриманих результатів, приймання та впровадження у виробництво результатів завершених робіт встановлює Положення про порядок формування тематики та контролю за виконанням наукових досліджень підвідомчими науковими установами Державного агентства лісових ресурсів України (далі – Положення). Положення розроблено відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Положення про Державне агентство лісових ресурсів України, чинних законодавчих та нормативних актів, які регулюють відносини в науково-технічній сфері.

Підготовка проекту перспективного плану наукових досліджень Держлісагентства, які будуть виконуватися за рахунок Державного бюджету України, здійснюється в такій послідовності:

- У другому кварталі року, що передує плановому періоду (до початку процесу формування бюджетного запиту на наступний рік), структурний підрозділ Держлісагентства з питань науково-технічної діяльності розсилає до зацікавлених організацій, підприємств та установ запит на надання пропозицій щодо тематики перспективних наукових досліджень у сфері лісового господарства.
- На основі пропозицій структурних підрозділів Держлісагентства, підвідомчих установ та підприємств, НАН України, підвідомчих НДУ, інших наукових установ лісогосподарського профілю, неурядових та громадських організацій, структурний підрозділ Держлісагентства з питань науково-технічної діяльності уточнює пріоритетні напрямки наукових досліджень і складає Орієнтовний перелік тематики наукових досліджень Держлісагентства на плановий період.
- Орієнтовний перелік тематики наукових досліджень Держлісагентства є основою для формування на основі конкурсного відбору Тематичного плану наукових досліджень Держлісагентства на плановий період.

Для проведення конкурсного відбору пропозицій і визначення серед підвідомчих науково-дослідних установ виконавців наукових досліджень створюється експертна комісія, склад якої затверджується наказом Держлісагентства. До експертної комісії входять заступники Голови Держлісагентства, начальник структурного підрозділу Держлісагентства з питань науково-технічної діяльності (за посадою) та окремі спеціалісти підрозділу, начальники структурних підрозділів Держлісагентства, в компетенції яких знаходиться тематика наукових досліджень.

Експертна комісія проводить конкурсний відбір тем наукових досліджень, внесених у Орієнтовний перелік тематики наукових досліджень Держлісагентства, враховуючи їх відповідність:

- пріоритетним напрямом наукових досліджень та робіт Держлісагентства;
- завданням, що ставляться перед Держлісагентством Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України
- завданням, які обумовлюються Положенням про Державне агентство лісових ресурсів України.

Крім того враховується:

- узгодженість пропозицій з реальними потребами лісового і мисливського господарства та розвитку суспільства;
- спрямованість пропозицій на одержання новітніх результатів;
- зростання реальної економічної віддачі від вкладених у наукову сферу бюджетних коштів, трудових і матеріальних ресурсів;
- взаємозв'язок результатів виконання пропозицій з потребами галузі лісового і мисливського господарства, інших галузей економіки, а також потреб вітчизняних лісогосподарських підприємств.

На основі рішень експертної комісії структурний підрозділ Держлісагентства з питань науково-технічної діяльності формує перспективний Тематичний план наукових досліджень Держлісагентства (надалі – Темплан). Темплан є основною формою планування наукових досліджень в Держлісагентстві. Темплан затверджується наказом Держлісагентства.

Темплан Держлісагентства є основою для підготовки бюджетних пропозицій на фінансування наукових досліджень за рахунок коштів, які виділяються Держлісагентству із загального фонду державного бюджету для фінансування діяльності підвідомчих науково-дослідних установ.

Темплан щорічно оновлюється з урахуванням завершених у попередньому році наукових досліджень та затвердження на поточний і наступні роки нових завдань.

Зміни до Темплану затверджуються наказом Держлісагентства. У разі затвердження змін до Темплану відповідні зміни і доповнення вносяться до договорів на виконання наукових досліджень.

Держлісагентство щороку, після доведення йому граничних обсягів фінансування наукових досліджень на наступний рік, при потребі уточнює Темплан, етапи та обсяги фінансування окремих тем. Уточнений Темплан затверджується наказом Держлісагентства.

За рахунок коштів які виділяються Держлісагентству із загального фонду державного бюджету для фінансування діяльності підвідомчих НДУ в першу чергу фінансуються:

- розробки щодо наукового забезпечення підготовки проектів законодавчих актів України та нормативних документів для забезпечення виконання завдань і функцій Держлісагентства; The development of drafting legislative acts of Ukraine and regulatory documents for the SFRA;
- НДР, спрямовані на вирішення пріоритетних проблем лісового і мисливського господарства, виконання урядових рішень, що впливають із законів і законодавчих актів України, включаючи Державні програми, Положення про Держлісагентство та Програми довгострокових науково-дослідних робіт галузі.

Поточний контроль за виконанням наукових досліджень та дотримання умов договору здійснює структурний підрозділ Держлісагентства з питань науково-технічної діяльності з метою своєчасного прийняття рішень щодо ефективності використання коштів, внесення змін, при потребі, щодо обсягів фінансування, складу виконавців, припинення робіт за Договором тощо.

Інформація про хід виконання робіт надається Виконавцем поетапно у вигляді звітів (проміжного, заключного) або інших форм науково-технічної продукції разом з актами здачі-приймання результатів наукових досліджень у строки та у формі, передбачених Договором.

Структурний підрозділ Держлісагентства з питань науково-технічної діяльності складає довідку про діяльність підвідомчих НДУ та хід виконання НДР для розгляду на засіданні колегії Держлісагентства.

Держлісагентство щороку подає Міністерству освіти і науки інформацію про основні результати наукової та науково-технічної діяльності, яка проводилась підвідомчими науковими установами за рахунок коштів державного бюджету.

Залежно від характеру роботи кінцевим результатом науково-дослідних робіт можуть бути: проекти законів, урядових рішень, науково-технічні звіти, методики, рекомендації, інструкції, технічне завдання на проведення науково-дослідних робіт, нормативно-технічна документація, висновки екологічної експертизи, винаходи тощо.

2.2 Організація наукових досліджень у навчальних закладах лісового господарства

Відбір науково-технічних розробок, які координує Міністерство освіти і науки, також здійснюється на конкурсних засадах. За результатами наукової і науково-технічної експертизи визначають критерії:

- спрямованість на отримання науково-технічного (прикладного) результату, доведеного до стадії практичного використання;
- відповідність запланованого науково-технічного (прикладного) результату пріоритетним державним потребам для забезпечення розвитку економіки, суспільства, зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень, у тому числі шляхом розроблення технологій подвійного призначення.

Строк виконання науково-технічних розробок - до двох років.

У Конкурсі можуть брати участь підприємства, установи і організації незалежно від форм власності, що мають в наявності працівників відповідної кваліфікації, обладнання та матеріально-технічну базу у цій сфері.

3 Фінансування лісогосподарських досліджень (Структура донорів, алгоритми застосування)

Фінансове забезпечення наукових досліджень в лісовому господарстві здійснюється переважно за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів установ, організацій та підприємств, вітчизняних замовників робіт, і складається із загального та спеціального (власні надходження) фондів державного бюджету. Основними замовниками наукових досліджень, послуг та консультацій є підприємства лісового господарства. Фінансове забезпечення наукових досліджень може відбуватися за рахунок місцевого бюджету, грантів, інших джерел, не заборонених законом.

Науково-дослідні установи є неприбутковими організаціями, які використовують доходи виключно для фінансування видатків на своє утримання, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів своєї діяльності.

Інститути не здійснюють розподіл отриманих доходів або їхньої частини серед засновників (учасників), членів Інституту, працівників (крім оплати їхньої праці, податків), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб.

Складовими матеріально-технічної бази науково-дослідних інститутів є будівлі, споруди, земельні ділянки, комунікації, обладнання, транспортні засоби та інші матеріальні цінності, нематеріальні активи. Землі лісового фонду, лісомисливські угіддя і землі сільськогосподарського призначення знаходяться у постійному користуванні підприємств дослідної мережі. Доходи, отримані від реалізації лісогосподарської продукції отримують лише державні підприємства дослідної мережі. Підприємства дослідної мережі знаходяться в різних природно-кліматичних зонах, що обумовлює різний потенціал отримання прибутку. Це суттєво погіршує рівень кадрового забезпечення і стан матеріально-технічної бази підприємств з низьким прибутком. Механізм розподілу коштів між підприємствами дослідної мережі відсутній.

Наукова діяльність підприємств науково-дослідної мережі спрямована на вирішення практичних завдань лісової галузі відповідно до «Тематичного плану наукових досліджень Державного агентства лісових ресурсів України». Теоретичні та прикладні розробки стосуються широкого кола лісівничих питань та мають довготривалий характер (до 5 років).

У 2017 році обсяг фінансування наукових установ лісової галузі для виконання науково-дослідних робіт згідно з Тематичним планом Держлісагентства становив менше 30 % від потреби. У 2018 рік цей показник збільшився вдвічі, але все ще залишається недостатнім. Частка коштів з Державного бюджету України, спрямованих на виконання Тематичного плану Держлісагентства у відокремлених структурних підрозділах науково-дослідної мережі, від загального доходу є надзвичайно низькою. Постійне недофінансування проведення наукових досліджень призводить до втрати професійних наукових кадрів, неможливості удосконалення лабораторної бази та використання сучасних технологій, що суттєво впливає на якість виконаних робіт.

Залучення наукових установ для вирішення практичних потреб підприємств лісового господарства відбувається шляхом заключення договорів на виконання науково-дослідних робіт, надання наукових та консультаційних послуг і носять переважно нетривалий характер від 1 місяця до 2 років.

Така співпраця відбувається переважно з підприємствами, розташованими в ресурсних областях (Полісся, Карпати, частково Лісостеп). Лісогосподарські підприємства, які розташовані в критичних умовах Півдня і Сходу України, мають значно більше проблем, які потребують наукового супроводу, але не мають фінансової спроможності для проведення науково-дослідних робіт. Інститути активно проводять пошук позабюджетних надходжень від виконання науково-дослідних робіт та наукових послуг на замовлення інших підприємств. Проте складний фінансовий стан потенційних замовників зазначених робіт також не сприяє укладенню договорів в достатньому обсязі.

З метою забезпечення стабільного функціонування лісової галузі Держлісагентство України постійно доручає галузевим науковим установам виконання оперативних поточних завдань, що потребують відповідного наукового аналізу, певних експедиційних досліджень та обґрунтування, але не передбачені Тематичним планом наукових досліджень ДАЛРУ та не закріплені договорами.

Завдання, що протягом року доводяться до наукових установ галузі стосуються різноманітних питань, зокрема: щодо визначення причин всихання лісів, обґрунтування доцільності створення об'єктів природно-заповідного фонду в різних регіонах країни, подолання наслідків стихійних явищ (повені, лісові пожежі, опустелювання, льододлам), спалахів масового розмноження шкідників та поширення хвороб, створення інформаційних баз даних, обґрунтування створення біоенергетичних плантацій з швидкорослих порід, проектування автоматизованих робочих місць тощо. Щорічно готується аналітичний звіт для міжнародних інституцій щодо лісів України та моніторингу їх стану, а також проводяться роботи, пов'язані з виконанням вимог Кіотського протоколу. Значна кількість завдань стосується реформування лісової галузі. Обсяг цих робіт постійно збільшується, що обумовлено процесами перебудови державного устрою та економічних відносин в країні. Зазначений перелік завдань визначається не

лише Державним агентством лісових ресурсів України, але й виконується також за запитом Кабінету Міністрів України, інших міністерств та відомств.

За останні 10 років науковими установами галузі у результаті виконання подібних поточних завдань підготовлено понад 80 нормативно-правових, науково-довідкових матеріалів, аналітичних довідок, експертних оцінок тощо. Трудомісткість виконання таких робіт складає від одного до шести місяців, а їх вартість в середньому щорічно дорівнює близько 4,0 млн.грн. Фінансування пріоритетних оперативних завдань Держлісагентства, які виконуються галузевими науковими установами поза Тематичним планом, необхідно проводити за рахунок додаткових коштів.

На законодавчому рівні необхідно розглянути комплекс заходів щодо акумулювання фінансових ресурсів і створення умов для формування спеціального фонду фінансування лісогосподарської діяльності за рахунок нормативних відрахувань від реалізації продукції підприємствами лісоресурсних регіонів України (Державного фонду розвитку лісового господарства України).

Фінансово-економічний аналіз діяльності лісогосподарських підприємств усіх регіонів країни дав змогу обґрунтовано визначити механізм фінансування лісової галузі шляхом створення Державного фонду розвитку лісового господарства України (за прикладом Польщі). Кошти Державного фонду розвитку лісового господарства України повинні спрямовуватися на:

- покриття дефіциту бюджетних коштів лісогосподарських підприємств малолісних регіонів країни (переважно Півдня та Сходу України);
- фінансування лісовпорядкування, обліку, кадастру, інвентаризації та моніторингу лісів;
- проведення науково-дослідних робіт державними галузевими науковими установами.

З державного бюджету (як у розвинених країнах) повинно фінансуватися виключно суспільно значущі заходи (охорона лісу від пожеж і захисту від шкідників та хвороб; боротьба з ерозією ґрунтів; управління природно-заповідним фондом; будівництво лісових доріг; освіта і наука).

Головним розпорядником бюджетних коштів обов'язково повинен бути центральний орган виконавчої влади з питань лісового господарства у сфері лісових відносин.

Розрахунки свідчать про можливість самофінансування витрат на здійснення лісогосподарських робіт, заходів з охорони та захисту лісу та науково-дослідних робіт у лісовій галузі за дотримання таких умов:

- підприємства лісоресурсних регіонів країни (Полісся, Карпати, частково Лісостеп) здійснюють ведення лісового господарства за рахунок власних коштів;
- у зазначених підприємствах запроваджується норматив відрахувань до спеціального фонду фінансування лісового господарства України у розмірі 5-10% коштів, що отримуються лісгоспами від реалізації лісогосподарської продукції;
- спрямування не менше 0,5 % доходу від реалізації на наукове забезпечення діяльності підприємств.

Це дасть змогу ефективно планувати доходи та видатки господарської діяльності, визначати обсяги фінансових дотацій підприємствам, у першу чергу, малолісних (степових) регіонів та забезпечити розвиток наукових досліджень у лісовому секторі, шляхом оновлення матеріально-технічної бази та стабільної плати праці науковцям. Створення окремого фонду фінансування лісового господарства України дасть можливість запроваджувати принципи самофінансування галузі при виконанні лісогосподарських робіт, залишаючи за Державним бюджетом (як у інших країнах) фінансування виключно суспільно значущих заходів (охорони лісу від пожеж і захисту від шкідників та хвороб; боротьби з ерозією ґрунтів; управління природно-заповідним фондом; будівництва лісових доріг; лісовпорядкування, обліку, інвентаризації та моніторингу лісів; освіти і науки).

Зазначені дії неможливі без Національної лісової політики України. Навіть у багатьох європейських країнах, які були адаптовані до ринкових умов значно краще, ніж Україна, реформи в лісовому секторі економіки відбувалися протягом 10 і більше років. Тому такі реформи повинні здійснюватися послідовно в декілька етапів. Головне завдання при цьому – не втратити керованість лісової галузі та зберегти централізовану систему управління лісовим господарством.

Основні положення щодо удосконалення лісових відносин та системи управління лісовою галуззю:

- удосконалення системи державного управління лісовим господарством (У сучасних умовах необхідно зберегти централізовану державну систему управління лісовим господарством України);
- оптимізація організаційно-виробничої структури підприємств лісового господарства, науки і освіти;
- удосконалення механізму фінансування лісового господарства (За умов функціонування державної лісогосподарської структури та використовуючи набутий досвід Польщі необхідно утворити спеціальний лісовий бюджет для диференційованого фінансування лісогосподарської та наукової діяльності за регіонами);
- розроблення Національної лісової політики України.

4 Ресурси досліджень лісового господарства (за особливої оцінки лісогосподарської площі, необхідної для «дослідницьких» цілей у порівнянні із загальною площею лісу, розподіленою для державних дослідницьких установ)

Загальна площа лісових ділянок лісового фонду України становить 10,4 млн. га, в тому числі вкриті лісовою рослинністю – 9,6 млн. га. Лісистість території України становить 15,9%. Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2,1 мільярда м³. Загальне щорічне збільшення запасу деревини сягає 35 млн. м³.

Ліси ростуть у різних природних зонах (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати та Гірський Крим) і мають відмінності щодо лісорослинних умов. Ліси сконцентровані переважно на Поліссі та в Карпатах. Лісистість у різних природних зонах варіює від 3,7% - Запорізька область, до 51,4% – Закарпатська область й не досягає науково обґрунтованого оптимального рівня.

Лісовими ландшафтами представлена третина природно-заповідного фонду держави.

Для досягнення оптимального рівня лісистості території країни (у межах 19-20 %) необхідно збільшити площу лісів щонайменше на 2 млн. гектарів.

Більше половини лісів України створені штучно, у зв'язку з чим потребують посиленого догляду.

Середній вік деревостанів сягає понад 60 років (середньовікові деревостани складають 47,5 % площі лісів), іде поступове старіння лісів та погіршення їх санітарного стану.

У багатьох регіонах України часто з'являються осередки всихання лісів. Станом на 01.05.2018 площа соснових лісів, які всихають становить понад 150 тис.га. Значні площі займають малоцінні та похідні деревостани.

Близько третини лісів ростуть у зоні радіоактивного забруднення, частину з яких повністю виключено з лісгосподарського виробництва.

В Україні історично склалась багатовідомча структура користування лісами. Для ведення лісового господарства ліси надано в постійне користування підприємствам, установам та організаціям, що належать до сфери управління різних міністерств, інших органів виконавчої влади та відомств.

Близько 0,8 млн. гектарів лісів, в тому числі захисні лісові насадження лінійного типу, не надано у користування, вони знаходяться на землях запасу і перебувають у незадовільному стані (незаконно вирубуються, гинуть від пожеж, хвороб, шкідників тощо).

За останні роки відбувається суттєве скорочення обсягів створення захисних насаджень. Майже половина лісів має обмежений режим користування, що не сприяє ефективному використанню лісових ресурсів і веде до активізації процесів всихання та ослаблення екологічних функцій.

Площа земель лісового фонду, яку використовували як експериментальну базу для досліджень та впровадження її результатів, в даний час складає 41,1 тис. Га. Близько третини науково-дослідної роботи проводять на постійних ділянках досліджень, які знаходяться не тільки в межах дослідницької мережі, але і в лісах державних лісових підприємств. У даний час існує 1100 постійних дослідницьких ділянок загальною площею майже 2 тис га. Наукова цінність таких постійних ділянок досліджень лише зростає з часом.

На стаціонарних об'єктах протягом багатьох років виконуються понад 80 % наукових досліджень відповідно до Тематичного плану науково-дослідних робіт Держлісагентства. Протягом останніх 5 років внаслідок нестачі коштів господарські заходи проводилися приблизно на 20% від загальної кількості дослідних об'єктів мережі. Це несе загрозу втрати всесвітньо відомих дослідних об'єктів, що негативно позначиться не лише на лісівничій науці, а й на можливостях проведення наукових досліджень у більш широкому контексті охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування.

5 Розробка дослідницьких програм з урахуванням соціальних вимог та особливих інтересів донорів (програми постійних досліджень, теми спеціальних досліджень)

Основні дослідження

- Контроль лісових екосистем
- Критерії та показники сталого лісокористування
- Вплив природних та антропогенних факторів на продуктивність та стан лісових екосистем
- Збереження і регенерація біорізноманіття лісу
- Збереження генних ресурсів, вегетативного розмноження
- поліпшення лісового дерева (розведення та оцінка вибраного матеріалу, внутрішньо-і міжвидової гібридизації *Pinus, Quercus, Populus, Juglans, and Corylus*)
- Якість деревини поліпшеного матеріалу дерева (*Pinus, Quercus, and Populus*)
- Ріст, розвиток та відтворення лісових рослин, їх адаптація до нових умов, зокрема під впливом кліматичних змін
- Прогнозування просторової та тимчасової динаміки популяцій комах-шкідників

Прикладні дослідження

- Принципи ведення лісового господарства на зонально-типологічній основі, стандарти управління лісовим господарством
- Поліпшення методів та технік вирощування високодохідних і стійких лісів та амеліоративних станів
- Визначення критичних рівнів аеро-техногенного стресу для лісових екосистем; використання рекреаційного лісу; поділ лісів відповідно до їх економічних та рекреаційних цілей
- Розробка та вдосконалення систем лісового насінництва для отримання високодохідних і стійких природних і введених лісових порід дерев.
- Покращення ефективності лісосмужних поясів та систем амеліоративних станів
- Розробка методів підвищення стійкості до несприятливих біотичних, абіотичних та антропогенних чинників
- Розробка ГІС-технологій у лісозаготівлі

Постійна науково-дослідна програма (Державний бюджет України)

В даний час науковці УкрНДІЛГА та УкрНДІГірліс досліджують наступні теми:

- Удосконалення методів та технологій вирубки в рівнинних лісах України
- Розробка рекомендацій щодо комплексної оцінки економічного потенціалу лісових ресурсів України
- Розробка комплексної системи обстеження, оцінки та прогнозування лісових шкідників та хвороб для рівнинної частини України

- Дослідження екологічної та біологічної основи лісоутворювальних видів відновного захисту від великих патогенних процесів
- Вивчення стану та особливостей росту дерев, пошкоджених поверхневими вогнями та виявлення критеріїв прогнозування деградації цих дерев в умовах степу
- Удосконалення методики обліку кількості тварин
- Оцінка нинішнього стану захисних лісових поясів та об'єктів рекультивации лісів у степовій зоні України та розробка заходів щодо підвищення ефективності амеліорації
- Розробка наукових підходів до отримання, розповсюдження та вивчення перспективних форм та сортів лісових дерев для насаджень згідно різних цілей
- Покращення методів та технологій для лісозаготівлі та контролю
- Удосконалення існуючої ГІС лісового господарства на базі сучасних серверів геоданих та програмної платформи ГІС
- Розробка системи екологічно орієнтованого ведення лісового господарства при переході до принципу ландшафту та вододілу в гірських умовах Карпат
- Розробка екологічних технологій первинного перевезення лісу з урахуванням інфраструктури лісокористування та ландшафтного й водозбірного підходів в гірських умовах Карпат
- Розробка прогнозу санітарного стану та пропозиції комплексу заходів щодо використання всихаючих ялинових станів у Карпатах з урахуванням екологічних, економічних та соціальних підходів
- Розробка програмних та цільових методів лісовідновлення в районах вирубки за допомогою використання природних і введених деревних порід та генетично-селекційних досягнень у Карпатському регіоні.

У 2014 році було розроблено 30 вихідних документів. До 2020 року, за умов належного фінансування, буде розроблено 20 нових вихідних документів, які регламентують діяльність лісового господарства в рівнинних і гірських умовах України.

Значний обсяг наукових досліджень стосується розроблення нормативних документів щодо визначення якісного та кількісного впливу шкідливих комах і збудників хвороб на стан лісових насаджень. Для лісогосподарських підприємств степової та східної частини України ці роботи виконуються за рахунок Державного бюджету. Для ресурсних областей – за кошти лісогосподарських підприємств. Значну частку надходжень за договорами з підприємствами становить виконання наукових досліджень з визначення причин всихання насаджень та розробка критеріїв для прогнозування їхнього санітарного стану.

Розробка нормативних документів та проектів щодо біологічної рекультивации земель, порушених гірничими розробками корисних копалин, до 2014 року проводилася за рахунок коштів гірничих підприємств та місцевих органів управління. Оскільки зараз ці землі знаходяться переважно в зоні проведення антитерористичної операції, розробку проектів призупинено.

На базі безкоштовних систем управління геобазами даних розроблено і впроваджується WEB-технологія для публікації даних щодо діяльності лісогосподарських підприємств у мережі Internet – прототип Геопорталу «Ліси України». Використання

геопорталу сприятиме підвищенню ефективності електронного врядування у лісовому господарстві, а для єдиної державної лісогосподарської структури забезпечить уніфіковану електронну систему доступу з подальшою відмовою від паперового документообігу. Геопортал «Ліси України» готовий до розгортання на території всієї України. Для цього потрібно залучити наявні дані лісовпорядкування і забезпечити процес їх поновлення. Впровадження Геопорталу «Ліси України» здійснюється за рахунок коштів державних підприємств лісового господарства.

Лісівнича наука має стрімко адаптуватись до нових викликів сьогодення. В сучасних умовах пріоритетними напрямками в сфері використання, охорони, захисту і відтворення лісових ресурсів, які забезпечать стале управління лісами і інноваційний розвиток лісового господарства, є розробка методів лісовпорядкування, державної інвентаризації лісів і лісопатологічного моніторингу; довгострокового прогнозування динаміки стану лісів і аналізу причин, які зумовлюють негативні процеси в лісових екосистемах; обґрунтування допустимих розмірів сталого користування лісами в умовах зростання антропогенних впливів і глобальних кліматичних змін, розрахунки потреб в інвестиціях. Потребують розширення фундаментальні дослідження з проблем лісу, пов'язаних з впровадженням сучасних методів лісової генетики і селекції. Саме на вирішення цих проблем мають бути спрямовані кошти Державного бюджету. Водночас, науково-дослідна система в галузі лісового господарства за рівнем матеріально-технічного забезпечення суттєво відстає як від практичних потреб галузі, так і від міжнародного науково-дослідницького співтовариства.

Інституціональні проблеми розвитку лісової науки:

- неготовність наукових установ функціонувати в умовах ринкової економіки;
- недосконалість механізму оплати праці наукових співробітників бюджетної сфери;
- відтік висококваліфікованих кадрів в системі лісового господарства загалом, в т.ч. й наукових;
- низький рівень конкурентоспроможності на вітчизняному і світовому ринках наукових послуг;
- відсутність ефективного партнерства між державою, наукою та бізнесом;
- застаріла матеріально-технічна база.

Неготовність наукових установ функціонувати в умовах ринкової економіки полягає в низькому рівні конкурентоспроможності, недосконалих підходах до поширення наукової продукції, охорони інтелектуальної власності, розвитку та підтримання наукового потенціалу.

Суттєвою перешкодою для розвитку співпраці лісової науки з бізнесом є недосконалість механізму оплати праці науковим співробітникам бюджетної сфери, який не стимулює висококваліфікованих працівників до заключення високовартісних договорів. У зв'язку з відсутністю бюджетного фінансування лісового господарства, в т.ч. на підприємствах науково-дослідної мережі, суттєво збільшився відтік висококваліфікованих кадрів, зокрема, які володіють англійською мовою. Це суттєво впливає на рівень конкурентоспроможності на вітчизняному і світовому ринках наукових послуг в сфері лісового господарства.

На думку багатьох експертів, партнерство держави, бізнесу і науки має включати такі аспекти:

- з боку держави – сприяння створенню сучасної матеріально-технічної бази; заохочення (у вигляді пільг) бізнес-організацій до проведення спільних з науковими установами науково-дослідних робіт в пріоритетних сферах;
- з боку бізнесу — інформування держави та наукових установ щодо потреб ринку стосовно перспективних напрямів діяльності; переорієнтація зі швидкого отримання прибутку на досягнення довгострокових результатів шляхом інноваційної діяльності;
- з боку науково-дослідних установ – заснування технопарків, інноваційних фірм на базі інститутів з метою проведення науково-дослідних робіт; зменшення бюрократичної складової у їхній діяльності, що суттєво ускладнює діалог наукових установ із бізнесом.

Без радикального перегляду підходів до забезпечення належної галузевої підтримки наукової діяльності неможливо досягнути рівня європейських стандартів стосовно методології проведення досліджень. Розвиток науково-технічного потенціалу науково-дослідних організацій Держлісагентства можливий шляхом відновлення втрачених та формування нових наукових напрямів з одночасним забезпеченням належним матеріально-технічним устаткуванням.

Ефективна діяльність наукових організацій галузі стримується не лише недостатнім обсягом фінансування наукових досліджень, а й недостатнім рівнем довіри до результатів досліджень, тенденціями щодо зниження престижу наукової діяльності тощо. Це в свою чергу негативно впливає на кадровий склад науковців, їхній фаховий рівень та можливості реалізації їхніх наукових напрацювань. Викликом для галузевої науки також є протиріччя між необхідністю надання вчасних та термінових рекомендацій виробництву та часом необхідним для проведення ґрунтовних досліджень.

6 Практичне застосування результатів досліджень

6.1 Випробування результатів досліджень на виробництві

Перевірка на виробництві здійснюється плановим способом під час проведення науково-дослідної роботи, а її необхідність обумовлена підписанням договору на виконання дослідних та дослідно-конструкторських робіт або додатками до договору, включаючи місце розташування та обсяг перевірки. Роботи з перевірки виробництва можуть бути зазначеними у виробничих планах підприємств (організацій). Відповідно до результатів перевірки буде розроблено акт перевірки. Згідно з висновками звіту у разі необхідності буде внесено пропозиції щодо змін та покращення результатів науково-дослідних робіт.

6.2 Організація виконання результатів НДР

Реалізація результатів повного наукового дослідження полягає у використанні розроблених нормативних документів, методичних вимог, наукових рекомендацій, керівних вказівок тощо підприємствами Держлісагентства. Агентство пропонує, щоб за-

тверджені результати НДР було впроваджено на практиці підлеглими підприємствами на підставі Плану впровадження. Щорічно до 1 червня Держлісагентство доводить до відома своїх регіональних органів та безпосередньо підпорядкованих установ та підприємств оновлений перелік результатів повного наукового дослідження, рекомендованого для впровадження. На основі запропонованого переліку регіональні органи, установи та підприємства під безпосереднім керівництвом Агентства визначають рівень впровадження нових розробок та визначають обсяг розробок, які вже впроваджуються і до 1 вересня подають інформацію до Держлісагентства для узагальнення. У разі необхідності наукові установи (автори розробок) можуть бути задіяні у цьому процесі. За окремим проханням територіальних органів, установ та підприємств безпосередньо підпорядкованих Агентству, автори розробок надають методичну підтримку та супровідну допомогу у формуванні планів реалізації та визначення її конкретних обсягів, методів розрахунку результатів впровадження та їх економічного впливу. Структурний підрозділ Держлісагентства з питань науки та технологій формує річний ІП до 1 жовтня поточного року та надсилає його до 1 грудня безпосередньо підпорядкованим органам, установам та підприємствам. Роботу з реалізації результатів повного наукового дослідження включено до виробничих планів підприємств (установ). Реалізацію результатів НДР фінансують зацікавлені підприємства, організації та установи за рахунок власних ресурсів. Якщо реалізація, на думку підприємства, де здійснюється розробка, не дала очікуваного результату, причини розглядає комісія, що складається з представників Держлісагентства, колективу авторів та підприємства, де було здійснено розробку. Після перевірки складають звіт про неї, відповідно до якого в процесі здійснення вносять відповідні правки. Підпорядковані науково-дослідні інститути можуть організовувати модель реалізації своїх розробок у лісовій зоні на підпорядкованих їм дослідницьких об'єктах, результати яких повідомляють установам, організаціям та підприємствам, безпосередньо підпорядкованим Держлісагентству. Установи, організації та підприємства прямого підпорядкування повинні зазначати обсяг робіт, отримані результати та економічну вигоду, яку буде отримано наслідок впровадження НДР у їх документах щорічно при поданні річного звіту.

7 Міжнародне науково-дослідне співробітництво

У 1996 р. УкрНДІЛГА став членом Міжнародного союзу лісових науково-дослідних організацій (IUFRO), а у 2000 р. - членом Європейського інституту лісів (EFI). УкрНДІЛГА - це Національний координаційний центр моніторингу лісів. Науковці з УкрНДІЛГА брали участь у «Семінарі з методології дослідження лісових комах і хвороб в Центральній Європі» Комісії з біологічного контролю лісу в рамках Східнопалеарктичної регіональної секції Міжнародної організації з біологічного контролю шкідливих тварин та рослин.

Науковці УкрНДІЛГА брали участь у наступних міжнародних фундаментальних проектах глобального значення: у проекті, націленому на збереження генетичних ресурсів основних листяних порід дерев (EUFORGEN), програмах моніторингу лісів (ICP Forests і FHM), вивчення та збереження старих карпатських лісів (FORZA), у аналізі сценаріїв сталого виробництва деревини за різних режимів лісового

господарства (EFISCEN), у проекті EUROFOREST під назвою «Просунуті технології, спрямовані на зміну європейського лісового сектору згідно принципів сталого розвитку» в рамках програми Міжнародного науково-технічного співробітництва (EUREKA). У 2004 р. в УкрНДІЛГА було створено офіс проекту TechInLis, а також проведено кілька міжнародних семінарів з передових методів лісового інвентаризації та моніторингу, а також проведено міжнародний науковий семінар з використання ГІС-технологій для ведення лісового господарства.

Співпраця в проектах: COST ACTION FP1103 FRAXBACK, FPS COST Action FP1102 Визначення інвазивності та ризику *Dothistroma* (DIAROD), Cost Action FP1106 (STReSS), UNECE ICP Forests, TCP / UKR / 3401 – «Посилення лісогосподарської політики в Україні».

MoU - Федеральний науково-навчальний центр лісів, природних небезпек та земельних ділянок Австрії.

Дослідницькі установи приділяють особливу увагу посиленню та розширенню контактів з міжнародними організаціями, участі в спільних міжнародних проектах. УкрНДІЛГА був членом Міжнародного союзу лісових науково-дослідних організацій (IUFRO). Науковці успішно співпрацюють з академічними установами Білорусі, Польщі, Чехії, Фінляндії, Нідерландів, Австрії, Швейцарії, США, Німеччини та ін.

Науковці УкрНДІГірліс беруть участь у проектах FORZA та HUSKROUA. УкрНДІГірліс представляє Україну в міжнародних робочих групах з реалізації цілей Карпатської конвенції. Дослідники УкрНДІГірліс беруть участь у семінарах COST Action CA. Було підготовлено нормативний документ щодо встановлення критеріїв та показників пралісів. Було розроблено пропозиції щодо розробки стратегічного плану дій щодо впровадження «близького до природи» лісокористування.

8 Інтегрована програма розвитку науково-дослідних установ, які належать до сфери управління Держлісагентства України

Інтегровану програму розвитку науково-дослідних установ, які належать до сфери управління Держлісагентства на 2018-2027 роки, було розроблено з метою збільшення ефективності наукового супроводу діяльності підприємств та організацій Держлісагентства, впровадження результатів повного наукового розвитку, вдосконалення діяльності підпорядкованих агентству наукових установ та забезпечення подальшого розвитку галузевої науки.

I. Проблеми, для вирішення яких розроблено Програму розвитку науково-дослідних установ, які належать до сфери управління Держлісагентства на 2018–2027 роки:

- уразливість лісових фітоценозів до впливу зміни клімату;
- збільшення антропогенного впливу на довкілля;
- відсутність об'єктивної інформації про ліси;
- необхідність збереження біорізноманіття посиленням екологічних обмежень;
- погіршення санітарного стану лісів;
- незадовільні породна і вікова структури лісів;

- недосконалість фінансового та економічного механізму розвитку лісівничої науки в умовах бюджетних обмежень.

Ефективна діяльність наукових організацій галузі стримується недосконалою системою забезпечення лабораторним обладнанням, недостатнім обсягом фінансування наукових досліджень, відтоком наукових кадрів, низьким рівнем сприйняття інновацій лісогосподарськими підприємствами, наявними тенденціями зниження престижу наукової діяльності тощо. Це в свою чергу негативно впливає на кадровий склад наукових працівників, їх фаховий рівень та можливості вирішення наукових завдань на сучасному рівні.

Програма розвитку науково-дослідних установ, які належать до сфери управління Держлісагентства на 2018 – 2027 роки (далі - Програма) є важливою складовою загальної стратегії розвитку лісового господарства країни на довгострокову перспективу і слугуватиме основою для формування планів проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень та організації діяльності наукових установ лісового профілю.

Програма має терміновий характер і передбачає здійснення першочергових заходів щодо подолання кризових явищ та стабілізації ситуації у галузевій науці.

II. Мета та основні завдання Програми:

Мета Програми полягає у сприянні наукового супроводу під час реалізації державної політики щодо запровадження сталого управління лісами та охорони навколишнього природного середовища, підвищенні ефективності лісогосподарського виробництва шляхом застосування сучасних науково обґрунтованих методів відновлення і вирощування лісів, раціонального використання різноманітних функцій лісів та адаптації лісового господарства до змін клімату.

Основними завданнями Програми є:

- забезпечення сталого розвитку лісового господарства на науково обґрунтованій основі;
- вдосконалення тематичної спрямованості наукових досліджень з врахуванням перспективних завдань та поточних проблем лісового господарства; розвиток фундаментальних та прикладних наукових досліджень з метою одержання нових знань з урахуванням наслідків змін клімату, світових тенденцій і передових технологій;
- розширення науково-експертної діяльності галузевих наукових установ і забезпечення їхньої ключової ролі у здійсненні наукового прогнозування процесів розвитку лісогосподарської діяльності;
- створення умов, необхідних для росту інвестиційної привабливості наукової, науково-технічної і інноваційної діяльності галузевих наукових установ;
- розробка механізмів ефективного впровадження сучасних досягнень науки у лісогосподарське виробництво;
- поглиблення інтеграційних процесів науки з лісогосподарським виробництвом;

- створення сучасної технічної бази для забезпечення наукової діяльності на належному рівні;
- розвиток міжнародного співробітництва у сфері лісового господарства;
- зміцнення кадрового потенціалу, підтримка провідних наукових шкіл.

III. Пріоритетні напрями фундаментальних та прикладних досліджень

- Розробка прогностичних моделей розвитку та стану лісів в умовах зміни клімату; розробка стратегії адаптації лісів до змін клімату.
- Удосконалення технологій сталого використання, збереження лісових ресурсів, покращення їхньої якості, збереження біорізноманіття лісів.
- Опрацювання механізмів і принципів запровадження в Україні наближеного до природи лісівництва, підвищення стійкості і продуктивності лісів, попередження природних катаклізмів (повені, зсуви і ерозія ґрунту, засухи, ураганні вітри тощо), ефективного використання екологічних, економічних і соціальних функцій.
- Удосконалення існуючих і розробка новітніх теоретичних і методологічних засад лісознавства і лісівництва, екологічно-орієнтованих способів та технологій ведення лісового господарства з урахуванням ландшафтно-водозбірних принципів господарювання.
- Розробка науково обґрунтованих заходів щодо боротьби з деградацією лісових ландшафтів та опустелюванням.
- Удосконалення системи інвентаризації та моніторингу лісів на основі мобільних геоінформаційних технологій і засобів дистанційного зондування Землі; моніторинг лісових екосистем, в т.ч. радіоактивного забруднення компонентів лісових біогеоценозів, для забезпечення виконання вимог національного законодавства та міжнародних зобов'язань України.
- Виявлення особливостей формування комплексів шкідливих організмів (у тому числі адвентивних видів) та оцінювання їхнього взаємного впливу на санітарний стан і ріст насаджень на в умовах змін клімату.
- Створення нових і дослідження наявних селекційних об'єктів сучасними цитологічними та молекулярно-генетичними методами для подальшого розвитку теоретичних (мінливість і адаптація) та практичних (лісонасієва справа, лісовирощування) аспектів у лісовому господарстві.
- Розширення робіт з виведення та розмноження нових сортів лісових порід з використанням методів гібридизації, поліплоїдії та їхнього поєднання, штучного мутагенезу, біотехнології і генної інженерії.
- Супровід національної інвентаризації лісів.

IV. Шляхи та засоби виконання Програми

1. Шляхи розвитку науково-технічного потенціалу науково-дослідних установ Держлісагентства:

- забезпечення належного бюджетного фінансування та залучення інвестицій, в тому числі іноземних, для проведення досліджень та розвитку наукової інфраструктури;
- оновлення лабораторного обладнання, в тому числі для проведення молекулярно-генетичних та біотехнологічних досліджень, придбання вимірювальних приладів для проведення польових робіт, застосування геоінформаційних технологій, сучасного інформаційного, комп'ютерного та програмного забезпечення;
- придбання сучасних тепличних комплексів, установок для переробки та зберігання насіння, садивних машин та механізмів для обробітку ґрунту і внесення добрив;
- придбання експедиційного транспорту для ефективного проведення польових досліджень;
- оновлення машино-тракторного парку дослідної мережі з метою розширення наукових досліджень на експериментальній базі;
- відновлення втрачених та формування нових наукових напрямів з лісовпорядкування та таксації, фізіології, біохімії, фітопатології, мікології, гідрології, типології та механізації;
- підвищення професійного рівня кадрового складу наукових установ, стажування наукових працівників у міжнародних науково-дослідних установах, участі провідних науковців у міжнародних програмах та грантах.

2. Підготовка кадрів вищої кваліфікації:

- Зміцнення кадрового складу наукових підрозділів здійснюватиметься переважно шляхом підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації (докторів філософії) через аспірантуру.
- Передбачається підтримувати при УкрНДІЛГА спеціалізовану вчену раду щодо захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності 205 – Лісове господарство.

3. Розвиток співробітництва між галузевою наукою та лісогосподарськими підприємствами Поглиблення інтеграційних процесів науки з лісогосподарським виробництвом здійснюватиметься шляхом:

- заключення договорів на виконання науково-дослідних робіт для вирішення найбільш актуальних проблем ведення лісового господарства та надання послуг;
- розширення експериментальної бази та створення дослідних полігонів, на яких впроваджуються сучасні технології і способи господарювання;
- збільшення обсягів впровадження у виробництво результатів закінчених наукових розробок, проведення наукового супроводу та підвищення економічної ефективності результатів впровадження розробок галузевої науки;

- затвердження Науково-технічною радою Держлісагентства результатів впровадження закінчених наукових розробок;
- випуск бюлетеня наукових розробок, схвалених Науково-технічною радою Держлісагентства;
- проведення семінарів і нарад з метою популяризації результатів наукових досліджень.

4. Розвиток міжнародної співпраці:

- визначення пріоритетних напрямів міжнародної співпраці та відповідних інституцій для проведення спільних досліджень;
- налагодження відповідних контактів та заключення меморандумів про співпрацю;
- проведення тренінгів для науковців щодо подання документів на отримання наукових грантів;
- посилення участі у транскордонній співпраці.

V. Фінансове забезпечення виконання Програми

Враховуючи, що науково-дослідні установи Держлісагентства є бюджетними неприбутковими установами, забезпечення їх наукової діяльності та реалізація заходів Програми передбачається здійснювати переважно за рахунок бюджетного фінансування. Реалізація програми здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету, власних джерел, а також інших джерел, в тому числі коштів міжнародних організацій та іноземних інвесторів.

Потреба фінансування фундаментальних та прикладних досліджень в середньому на рік протягом 2018–2022 років складає 52,1 млн грн. (разом з капітальними вкладеннями), в т.ч. поточні видатки складають в середньому 36,4 млн. грн. щорічно. На підготовку наукових кадрів в середньому необхідно близько 0,8 млн. грн. на рік.

Потреба у бюджетному фінансуванні науково-дослідних установ, які належать до сфери управління Держлісагентства складає в середньому 41 млн грн. на рік (разом з капітальними вкладеннями).

На загальний обсяг фінансування науково-дослідних установ суттєво впливають капітальні вкладення – потреба на рік в середньому 19,5 млн грн. Вагома частка капіталовкладень необхідна на придбання житла для молодих спеціалістів і працівників Інституту, науково-лабораторного обладнання та основних засобів виробництва, ремонт та реконструкцію будівель.

VI. Очікувані результати

Реалізація положень Програми сприятиме ефективному розвитку галузевої лісівничої науки та науковому забезпеченню сталого розвитку лісового господарства України.

Виконання запланованих заходів програми дозволить отримати такі результати:

- забезпечити належний науковий супровід ведення лісового господарства та його функціонування на принципах сталого розвитку;
- створити сприятливі умови для ефективної діяльності наукових організацій;

- підвищити ефективність впровадження результатів наукових розробок та покращити кваліфікацію працівників лісового господарства;
- створити науково обґрунтовану нормативну базу та покращити інформативну забезпеченість лісгосподарської діяльності та прийняття управлінських рішень;
- забезпечити виконання міжнародних зобов'язань Держлісагентства щодо збереження і розширеного відтворення лісів на засадах сталого розвитку лісового господарства.